

Józef PIŁATOWICZ* (Siedlce University, Poland)

**Anna Madej, Arkadiusz Zawadzki,
Instytut Historii Uniwersytetu Przyrodniczo-
Humanistycznego w Siedlcach w latach 1991-2019.
Siedlce: Wydawnictwo Naukowe UPH, 2020,
ISBN: 978-83-66541-21-4**

<https://doi.org/10.34739/his.2021.10.22>

Dnia 1 października 2021 r., czyli na początku obecnego roku akademickiego upłynie równo 30 lat od momentu rozpoczęcia działalności przez Instytut Historii UPH, wówczas noszącej nazwę Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej. Tuż przed okrągłą rocznicą ukazała się książka omawiająca dzieje IH od 1991 r. do 2019 r., czyli narracją objęto 28 lat funkcjonowania. Autorami pracy są absolwenci IH: Anna Madej¹ i Arkadiusz Zawadzki, od wielu lat pracujący w IH, co ułatwiało poszukiwanie materiałów, poruszanie się po ulegających ciągłym zmianom strukturom organizacyjnym, a znajomość życia codziennego IH ułatwiała śledzenie zmian pozytywnych i negatywnych w omawianych latach. Ale z drugiej strony, fakt wieloletniej pracy w IH, aktywne zaangażowanie w jej funkcjonowanie może wyraźnie obniżać poziom krytycyzmu wobec analizowanych problemów. Konstatacja powyższa dotyczy również autora tej recenzji, również wieloletniego pracownika IH.

Praca składa się z 6 rozdziałów oraz wstępu, zakończenia i bibliografii. Autorzy bardzo rozbudowali aneks liczący niemal 70 stron, czyli blisko 1/3 całego opracowania. Trzeba jednak bardzo mocno podkreślić znaczenie tych wykazów, których walor będzie rósł w miarę upływu czasu. Wśród aneksów najobszerniejszy to aneks 7 „Wykaz tematów prac magisterskich studentów na kierunku historia” (s. 251-296), ale z nieznanych powodów (być może chodzi o RODO, lecz w innych wykazach figurują nazwiska) ograniczono ten wykaz do podania roku akademickiego i tytułów prac magisterskich bez nazwisk autorów i promotorów. Przy ewentualnych nowych opracowaniach dziejów IH UPH przy okazji kolejnych okrągłych rocznic należałoby w takim wykazie, wzorem Instytutu Historii Uniwersytetu Warszawskiego, podać

* ORCID iD 0000-0003-1581-224X. jozef.pilatowicz@uph.edu.pl

¹ Autorka pracy magisterskiej pt. „Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych UPH w Siedlcach w latach 1991-2017”, napisanej pod kierunkiem prof. Jarosława Cabaja i obronionej w 2019 r.

nazwiska autora i promotora, można zastanowić się nad dodaniem nazwiska recenzenta.

Rozdział pierwszy poświęcono okolicznościom powstania IH, działalności i infrastrukturze dydaktycznej. Następne rozdziały dotyczą: organizacji IH, kadry naukowej i pracowników administracyjno-technicznych, studentów, dydaktyki, działalności naukowo-badawczej.

Pracę napisano na podstawie dokumentacji zgromadzonej w kancelarii IH, a więc dokumentacji niearchiwalnej. Autorzy szeroko i krytycznie omawiają sposób wykorzystania tych materiałów utrwalonych na płytach CD-ROM. Ale skłania to do pytania o trwałość tego rodzaju nośników, czy po dziesięcioleciach będzie można odtworzyć zapisane na nich informacje. Autorzy podkreślili znaczenie raportów sporządzonych na potrzeby Państwowej Komisji Akredytacyjnej, a także publikacji przygotowanych na kolejne okrągłe rocznice powstania siedleckiej uczelni i IH w szczególności oraz sprawozdań za kolejne lata IH lub jego jednostek.

Zagadkowo brzmią sformułowania Autorów dotyczące wykorzystania dokumentacji zgromadzonej w Archiwum UPH. Zagadkowo, ponieważ z jednej strony mamy sformułowanie: „Wśród wykorzystanych źródeł znalazły się dokumenty Archiwum UPH /.../”, ale w przypisie do tego sformułowania znalazło się następujące wyjaśnienie: „Autorzy publikacji zamierzali w większym stopniu skorzystać z dokumentacji znajdującej się w Archiwum UPH, w tym także do weryfikacji wątpliwych materiałów Kancelarii Instytutu Historii, ale ze względu na czynniki obiektywne było to niemożliwe do zrealizowania” (s. 9).

Cóż to za „czynniki obiektywne”, dlaczego Autorzy uciekają się do języka ezopowego. Czyżby chodziło o to, że dyrektor Archiwum UPH dr Rafał Dmowski odmówił Autorom dostępu do zgromadzonych materiałów, co umożliwiłoby m.in. szerszą rekonstrukcję niektórych wydarzeń, a zwłaszcza momentu powołania do życia IH i pierwszego okresu działalności. Np. jakimi przesłankami kierowały się władze uczelni i wydziału wybierając organizatorów IH, najpierw prof. Zygmunta Sułowskiego, a następnie prof. Piotra Matusaka, reprezentujących bardzo różne, czy wręcz skrajnie różne środowiska historyczne. Bez dostępu do materiałów archiwalnych odpowiedź na powyższe pytania może być jedynie hipotetyczna. Tymczasem, według bibliografii z Archiwum UPH wykorzystano zaledwie jeden zespół „Plany studiów 1998-2008”. Problem jest bardzo interesujący, ponieważ z tekstu książki wynika, że na przełomie lat 80. i 90. władze uczelni reprezentujące środowisko matematyczno-przyrodnicze nie przejawiały aktywności w zakresie odbudowy humanistyki w WSRP. Szkoda, że Autorzy nie przytoczyli argumentacji m.in. prof. Jana Trętowskiego, a poprzestali jedynie na sformułowaniu zamieszczonym w przypisie: „Symptomatyczne jest tutaj sprawozdanie z 1989 r. rektora WSRP prof. dr. hab. J. Trętowskiego” (s. 15 przypis 20). Na czym polegała „symptomatyczność” argumentów ówczesnego rektora?, jakie były argumenty przeciwników wznowienia

humanistyki w Siedlcach? Kto był zwolennikiem, a kto przeciwnikiem, na czym polegał spór?

Niepodważalną zaletą pracy jest fakt, że powstała i w przyszłości będzie punktem odniesienia dla dalszych badań, uzupełniających i rozwijających niektóre wątki, i może stanowić inspirację do podjęcia nowych problemów i zastosowania nowych metod badawczych. I właśnie temu ma służyć niniejsza recenzja, wskazująca nowe możliwości badawcze, w tym także po udostępnieniu materiałów archiwalnych, czy wprowadzeniu do obiegu naukowego źródeł wywołanych.

Szczególnie pilne, a niestety nie uwzględnione przez Autorów, jest zgromadzenie relacji żyjących pracowników, pamiętających pionierskie lata Instytutu. Niestety, kalendarz jest nieubłagalny, wielu pracowników już odeszło na zawsze (czy w materiałach po prof. P. Matusaku znalazły się materiały dotyczące IH?) lub jest w zaawansowanym wieku, zazwyczaj niesprzyjającemu pamięci. Sądzę, że o powstaniu i pierwszym okresie funkcjonowania IH naszą wiedzę mogłyby uzupełnić wywiady-relacje osób pracujących w IH od momentu powołania go do życia. Przede wszystkim należałoby zwrócić się o relację do dr. Franciszka Gryciuka, ówczesnego dziekana Wydziału Humanistycznego, który akceptował lub inspirował decyzje pierwszych dyrektorów, w tym także personalne. Wydaje się, że jego rola w procesie powstawania IH nie została odpowiednio wyeksponowana. Zbyt skromnie wypada także postać prof. P. Matusaka, właściwego twórcy IH, dzięki jego wysiłkom i energii udało się skompletować pierwszy pełny skład personalny.

Zbyt skromnie zarysowano wkład Pani Teresy Kamińskiej, która zorganizowała sekretariat IH i musiała zapanować nad chaosem, zawsze pojawiającym się w pierwszej fazie organizacji danej jednostki. Kluczową rolę w nauczaniu historii odgrywa biblioteka, posiadająca odpowiedni zasób podręczników i materiałów do prowadzenia zajęć. Bibliotekę IH zorganizowała Pani Cecylia Pawlik, dzięki jej wysiłkom i sprawnym przygotowaniom odbitek kserograficznych mogliśmy wprowadzić na zajęcia materiały źródłowe. W krótkim czasie powstała dosyć zasobna biblioteka historyczna, m.in. dzięki darom pracowników IH. Sądzę, że sięgnięcie do wspomnień wyżej wymienionych, zwłaszcza dr. F. Gryciuka, wzbogaciłoby naszą wiedzę o powołaniu do życia i pierwszym okresie funkcjonowania IH.

Autorzy nie wykorzystali źródeł wywołanych, w związku z tym można podjąć próbę przygotowania odrębnego tomu wspomnieniowego żyjących pracowników, w tym przede wszystkim dyrektorów znających problemy funkcjonowania IH. Konieczny jest pośpiech w tym względzie, ponieważ biologia jest bezwzględna i wkrótce odejdzie pokolenie, które tworzyło i pracowało od początku istnienia IH. Szkoda, że nie dowiemy się już, co do powiedzenia na ten temat mieli profesorowie: P. Matusak, Henryk Mierzwiński, Edward Pawłowski i mgr Florian Jaszczuk. Sądzę, że przyszedł już czas objęcia metodą źródeł wywołanych absolwentów IH, zwłaszcza pierwszych roczników, którzy studiowali w siermiężnych warunkach baraków

przy ul. Dreszera. Można w ciągu najbliższych 2-3 lat podjąć tego rodzaju wysiłek i przygotować tom wspomnieniowy pracowników i studentów.

Autorzy w niedostateczny sposób przedstawili spartańskie warunki funkcjonowania IH przy ul. Dreszera. Suchy opis i kolorowe fotografie nie oddają fatalnych warunków higienicznych (toalety), w okresie mrozów brak dostępu do świeżego powietrza, miary dopełniały rozkładające się i wydzielające specyficzny zapach wykładziny podłogowe. Przenosiny do nowego gmachu to nie była zwykła przeprowadzka, to był skok do innej cywilizacji, wyposażonej w najnowsze zdobycze techniki, choć nie zawsze sprawnie funkcjonujące, np. utrzymanie odpowiednie temperatury w upalne miesiące.

W rozdziale czwartym poświęconym studentom Autorzy skoncentrowali się na analizie pod względem ilościowym, przy czym apogeum przypadło na rok akademicki 2004/2005, po czym nastąpił ostry zjazd w dół trwający po dziś dzień. Jest to ogólnopolski trend charakteryzujący się spadkiem zainteresowania kształceniem humanistycznym. Szkoda, że Autorzy skupili się niemal wyłącznie na analizie stanu statystycznego studentów IH w latach 1991-2018. Można było podjąć kilka innych problemów, a które koniecznie powinni uwzględnić przyszli badacze dziejów IH. Pierwszy to analiza z podziałem kobiety-mężczyźni. Z moich obserwacji jako wykładowcy, które powinny być zweryfikowane statystycznie, wynika, że w pierwszych latach historia cieszyła sporą popularnością wśród mężczyzn, ale wraz z upływem lat zarysowała się dominacja kobiet. Analiza statystyczna może wskazać nam moment przełomu i początek feminizacji studiów historycznych. Nawiasem mówiąc, podobny proces można zaobserwować wśród pracowników. Tu również w pierwszym okresie dominowali mężczyźni, których przewaga z upływem lat malała, aby przejść w ostatnich latach do zarysowującej się przewagi kobiet, jeśli jeszcze nie w sensie ilościowym, to w dużej mierze aktywności naukowej.

A wracając do analiz społeczności studenckiej, to warto rozszerzyć ją na pochodzenie społeczne studentów, czy można uchwycić jakąś dominantę, i jak to zmieniało się wraz z upływem lat. Ustalenia w tym zakresie dałyby ciekawy materiał do analizy problemu społecznego oddziaływania IH, a szerzej całej uczelni. W zależności od zanotowanych wyników można byłoby ewentualnie prowadzić rozważania na temat roli uczelni w awansie społecznym w regionie.

W przyszłości warto podjąć badania na temat losów absolwentów IH, być może wspólnie z siedlecką socjologią. Na podstawie szczątkowych informacji można skonstatować bardzo różne ścieżki kariery, od bankowości do nauczyciela. Szczegółowe badania mogą w przyszłości pokazać różnorodność pól oddziaływania IH. Zapewne dominująca część absolwentów znalazła zatrudnienie w szkolnictwie, ich relacje o przebiegu kariery i ich ocena roli IH w ukształtowaniu ich jako nauczycieli mogłyby być przydatne w rozważaniach na temat zmian programowych w nauczaniu.

W tomie tak bogatym w nazwiska zdarzają się oczywiście przeoczenia, np. w indeksie nazwisk nie znalazłem nazwiska prof. Arkadiusza Kołodziejczyka, autora

rozlicznych publikacji wymienionych w tekście. Nie wymieniono także „Słownika biograficznego Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza”, powstałego właśnie z inicjatywy A. Kołodziejczyka i kontynuowanego od 2018 r. przez nowy zespół redakcyjny.

Sadzę, że praca poświęcona dziejom IH będzie inspiracją dla innych instytutów UPH do podobnych publikacji, a w szerszej skali do powstania zarysu dziejów całej uczelni. Niedawno upłynęło 50 lat od powstania uczelni i gdyby już teraz ruszyły prace, to być może na 55-lecie mógłby powstać tom, podsumowujący przeszło półwieczną działalność uczelni siedleckiej.

To cite this article: Piłatowicz, J. (2021). [review] Anna Madej, Arkadiusz Zawadzki, Instytut Historii Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach w latach 1991-2019. Siedlce: Wydawnictwo Naukowe UPH, 2020, ISBN: 978-83-66541-21-4. *Historia i Świat* 10, 398-402, DOI: 10.34739/his.2021.10.22

© 2021 The Author(s). This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.